

Demokratins Problem

Demokrati innebär folkstyre; själva ordet kommer från den gamla grekiskan och är format av de två grekiska orden för folk och makt, *demos* och *kratein*.

Demokrati har alltså varit ett begrepp, åtminstone inom den västerländska världen, sen den grekiska antiken. Det vill säga i närmare 2 500 år. Efter antiken tog det dock fram till 1700-talet innan demokratiska idéer började spridas inom de västerländska länderna. Idag har de flesta västerländska länder ett demokratiskt styrelseskick.

Tolkningen av begreppet demokrati varierar betydligt i olika delar av världen. I grunden innebär den dock att all makt utgår från folket. Inflytandet skall vara detsamma för alla, och det är flertalets beslut som gäller.

I Sverige har vi en parlamentarisk representativ demokrati. Det innebär att besluten fattas genom valda ombud: den svenska riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. På riksnivå väljer sedan riksdagen en statsminister som formar sin regering. Denna styr landet.

Dessutom anses idag vissa fri- och rättigheter nödvändiga för att en stat skall kunna kallas demokratisk.

I Sverige, t.ex, ger den svenska grundlagen (Regeringsformen) varje medborgare rätt till yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet. Tryckfriheten är skyddad i en särskild grundlag (Tryckfrihetsförordningen). Ingen får tvinga någon att avslöja sin politiska eller religiösa åskådning eller hindra någon att delta i möten och demonstrationer. Alla har rätt att förflytta sig inom riket och att lämna detta.

Det demokratiska styrelseskicket anses idag vara överlägset andra typer av styrelseskick, ex. teokrati eller absolut monarki. Den västerländska tolkningen anses också moraliskt överlägsen andra länders, där kanske inte samma folkliga fri- och rättigheter finns. Det anses vara det mest rättvisa styrelsesätt som finns. Alla i samhället har inflytande över besluten, folket kan kontrollera de styrande och systemet medverkar till en fredlig lösning av samhällsproblem.

Att demokrati anses överlägset är nog med rätta. Det finns idag inget mer framgångsrikt styrelseskick, om man räknar på invånarnas friheter, rättigheter och säkerhet. För att citera Winston Churchill, "Ingen påstår att demokrati är perfekt eller allvetande. I själva verket har det sagts att demokratin är den sämsta styrelseformen, om man undantar alla andra styrelseformer som prövats tid efter annan."

Med detta antyder Winston Churchill att demokrati inte är perfekt. Det är inget revolutionerande uttalande. Att demokratin har innestående problem har varit känt sedan antiken. En av de första kritikerna av demokrati var den atenska filosofen Platon.

Platons åsikter kan bl.a. läsas i hans *Politeia* (Staten). Han var motståndare till den atenska demokratin. Han ansåg att det grundläggande felet med demokratin var att den bortser från människors olikhet. Den ställer inga krav och bortser från behovet av uppfostran. Demokratin skapar dåliga människor. Platon ansåg att det är viktigare att

de personer som skall styra en stadsstat har kunskap och utbildning än att stadsstaten styrs demokratiskt.

Idag känner vi som lever i demokratier oss säkra. Vi har våra friheter och rättigheter och kan framföra odemokratiska synpunkter om vi så önskar. Så är, eller har, dock inte alltid varit fallet, även i västerländska demokratier. Efter franska revolutionen 1789 levde invånarna i skräck för Robespierres välde. Robespierre hyllade demokratin men ansåg att terror behövdes för att bekämpa demokratins fiender.

Dessa demokratins fiender är idag skyddade genom att de har samma rättigheter och friheter som alla andra som lever i demokratin.

Så, vilka är då problemen med demokrati? Vilka är dess fiender?

Jag kommer här lista och kort att diskutera några av de kända problem demokratin har idag.

Minoriteters vilja

Inom varje land finns oftast flera olika minoriteter, delar av befolkningen som på något väsentligt sätt skiljer sig från resten. Det kan t.ex. handla om handikappade, invandrare eller kanske vegetarianer.

Dessa har det mycket svårt för att göra sin vilja hörd i en demokrati, vilken också kan kallas majoritetsstyre. Minoriteterna får finna sig i att följa viljan av majoriteten. I det här sammanhanget har en demokrati av Benjamin Franklin beskrivits som 'två vargar och ett får som röstar om vad de ska ha till middag'.

För att ge ett extremt exempel kan det tänkas att majoriteten bestämmer att det ska vara olagligt att vara vegetarian. Då tvingas vegetarianerna mot sin vilja och övertygelse att antingen upphöra att vara vegetarianer eller bli kriminella.

Det kan leda till paradoxer, där ens tro på demokrati ställs mot ens moraliska övertygelse.

Tänk er en person som är övertygad om att dödsstraff är moraliskt förkastligt, han tycker *inte* att det ska få förekomma. Det kommer till val, och majoriteten röstar *för* dödsstraff. Eftersom personen tror på demokrati, tycker han att det som majoriteten bestämmer ska bli (även om han själv har röstat emot). Som följd tycker han nu även att dödsstraff *ska* förekomma. Hans moraliska övertygelse ställs i motsats till hans demokratiska övertygelse.

Man kan tycka att det är priset man får betala i en demokrati. Man kan ju inte göra alla nöjda, i en demokrati är det folkets genomsnitt som ska bestämma. Men det kan i värsta fall leda till förtryck.

En lösning på minoritetsproblemet vore att decentralisera styrandet av landet mer. Minoriteter kan ha lättare att göra sig hörda på lokal nivå.

Förutom detta finns det inga direkta demokratiska lösningar på problemet. Minoriteter idag får hoppas att konventioner om mänskliga rättigheter åtminstone skyddar deras grundläggande intressen.

Odemokratiska rörelser

Alla tror inte att demokrati är det bästa styrelseskicket.

Det handlar t.ex. om utomparlamentariska grupper som anarkister, nazister och fascister.

Dessa grupper håller möten, och diskuterar kanske där metoder att byta styrelseskicket, antingen det är genom fredliga (t.o.m. demokratiska) eller fientliga metoder.

Dessa möten har de rätt att hålla i dagens västerländska demokratier. I Sverige är de t.ex. garanterade denna rätt i grundlagen.

Detta verkar ologiskt, men utan dessa rättigheter skulle många säga att vi inte längre lever i en fri demokrati.

Vi kan i det här fallet vara glada över problemet i punkten ovan. Alla odemokratiska rörelser (i Sverige) kan idag klassas som minoriteter. Men det kan ju tänkas att folkets vilja, med eller utan propaganda, ändras över tiden, och att dessa grupper växer sig starkare.

Man kan ju hoppas på att en stark polisiär och/eller militär makt kan stoppa eventuella maktövertaganden. Men ett maktövertagande behöver inte ta formen av en statskupp. Det kan röra sig om rent demokratiska metoder, vilket det inte lika lätt går att skydda sig mot.

Det kan ju tyckas att om det är folkets vilja så är det väl så folket vill ha det. Och det kan ju tänkas att det hela leder till någonting bättre än demokrati. Men det är nog större chans att det leder till ett system som med tiden vänder sig emot folkets vilja.

Ett exempel kan naturligtvis ges i Tyskland där Hitler med Nationalsocialisterna helt demokratiskt fick makten 1933. Efter detta angrep de systematiskt demokratins grundpelare, och efter en tid hade de på demokratiskt sätt avfärdat demokratin och i praktiken skapat en diktatur. Man kan nog säga att det inte skulle ha gått så långt det gick om det hade varit folkets vilja som styrde.

Vad kan då göras för att förhindra en sån situation?

En grundlagsändring som förbjuder odemokratiska grupper och idéer skulle vara effektiv, men en sådan ändring vore ju i sig odemokratisk. Det är svårt att säga var gränsen ska dras, och snart har vi genom grundlagsändringar skapat ett terrorvälde.

Ett mer demokratiskt sätt är att se till att folket är bättre utbildat och har bättre kunskap om politik och historia.

Det absolut bästa är nog dock att se till att folket har det bra. Ett nöjt folk vänder sig inte till extremister för hopp om ändring.

Men detta ger ju ändå inga garantier.

Lågt intresse av att välja

När intresset för att välja är lågt hotas demokratin genom att det kan leda till minoritetsstyre. Den minoritet som har intresse av att välja blir de som kontrollerar vilka som styr landet.

Man kan hjälpa folk att bli mer intresserade genom att ge mer intressant information.

Det är nog också så att intresset för politik minskar ju nöjdare folket är. De har inget intresse då de tycker att allt är bra som det är. Man kan ju hoppas att en större andel skulle motiveras att rösta om ett dåligt styre skulle komma till makten. Då får de dock vänta tills nästa val innan det blir till ändring.

Folkets bristande insatthet i politik

Om man ökar andelen folk som röstar utan att se till att de är det minsta insatta i de politiska frågorna, gör man nog demokratin en otjänst.

För att citera SOU 2000:1 En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet (angående elitdemokrati): "Om alltför många, okunniga medborgare medverkar i valen, äventyras den. Apatin fungerar som ett slags filter, som sällar bort dem som inte är så insatta."

Eller för att säga det med John F. Kennedys ord: "The ignorance of one voter in a democracy impairs the security of all."

Det är idag så att många röstar på ett visst sätt på grund av fel faktorer. De röstar som sina föräldrar eller vänner. De kanske röstar på ett parti eftersom de tycker partiledaren ser sympatisk ut. De blir påverkade av media att tycka på vissa sätt.

Sätten att försöka förhindra detta är genom att ge mer och mer information. Denna information kommer ofta från partierna själva, och kanske från media som inte är helt opartisk. Det är svårt att ge sig en objektiv bild. Det kan också bli för mycket information vilket förvirrar situationen.

Ett sätt att se till att en större andel av väljarna är politiskt insatt vore att inskränka rösträtten till dem som har kunskap.

Detta i sig behöver inte vara ett hot mot demokratin. Redan idag är det så att en del av befolkningen inte innehar rösträtt, t.ex. minderåriga och mentalt efterblivna. Dessa grupper är inte rösträttsberättigade eftersom de inte anses ha kunskap nog att göra ett insatt val.

Det skulle då till att vara tvungen att genomgå en objektiv utbildning innan man fick sitt röstkort. Denna utbildning skulle vara helt kravlös, bara information man skulle vara tvungen att ta till sig.

Långsamma

Demokratier är byråkratiska och långsamma.

Om ett parti har överlägsen majoritet i valen blir det lättare för dem att få genom beslut.

Med det partisystem som vi har i Sverige idag är det dock oftast inte så enkelt. Det ledande partiet måste samarbeta och kompromissa med andra partier. Detta innebär att besluten tar längre tid att få genom, och ibland även att nödvändiga beslut inte alls tas.

En lösning på detta skulle vara att begränsa antalet partier i riksdagen. Om man begränsade dem till två skulle det innebära att ett av dem alltid hade majoritet.

Detta kan dock ses som ett steg i fel riktning, ett steg mot mindre valmöjligheter. De flesta tycker nog det är bättre med det system med olika partier vi har i Sverige idag, än ett system som t.ex. i USA där det bara finns två partier stora nog att räknas.

En så snäv kvotering kanske är överdriven. Jag tycker dock att ett steg mot ett bättre system vore att höja den spärr på fyra procent vi idag har för partier att få representation i riksdagen.

Media

I en västerländsk demokrati bör det finnas fri press. Det betyder att pressen i stort sett får publicera vad de vill.

Tidningar (och annan media) är inte alltid objektiv. De kan ha en uttalad eller dold politisk inriktning, vilken influerar mycket av vad de skriver.

På detta sätt kan de komma att påverka vad folk tycker och tänker, vad folk kommer att rösta på i val.

Även helt objektiv media kan ovetandes influera. Genom att läsa t.ex. statistik om väljarläget kan vissa personer påverkas att rösta på ett visst sätt, antingen genom att böja sig med flertalet, eller mot.

Med en helt fri press är det svårt att undkomma det här problemet. Man får lita lite till att t.ex. tidningar har kontrollmakt sinsemellan. En tidning kan inte skriva hur tokigt som helst utan att vänta sig att en annan tidning tar upp just det på sin egen förstasida dagen efter.

Detta kan fungera så länge det finns åtminstone två fristående konkurrerande tidningar av likvärdig storlek på samma nivå, vilka inte båda två har samma politiska inriktning.

Partier och valkandidater kan luras

Efter att ha blivit valda sitter de flesta demokratiskt valda personer på sina platser i kanske fyra år. Under fyra år har folket ingen talan; dessa valda personer för folkets talan.

Man skulle kunna tänka sig en situation där ett parti lyckas lura till sig segern genom att lova mycket, men då de väl är valda strunta i folket och följa en dold agenda.

Partier vill dock bli omvalda. I en situation som den ovan skulle de inte kunna vänta sig att få folkets stöd när det blir omval. Därför är själva omvalsfrekvensen ett motgift mot att lura folket.

Demokratin bör ju helst vara uppbyggd så att ett parti, när det väl har makten, inte lätt kan ändra, eller kanske helt avskaffa, valprocessen.

Regeringstiden för kort

Men regeringstiden på fyra eller kanske fem år kan också ses som för kort.

Det tar tid att först sätta sig in i hur systemet fungerar och sen försöka få någonting gjort, samtidigt som man måste förbereda sig för nästa val och oroa sig för att ens motståndare snart får makten.

Viktiga frågor kan på så vis förhastas, snabbt komma till beslut eftersom man tror att någon annan snart har makten, och att det då kommer att vara försent.

Detta är ett problem inneboende i demokrati, eftersom det just är valfriheten och valen som där är det viktiga.

Man kan öka tiden till fler än fyra eller fem år, men då ökar också risken att en dålig regering får sitta kvar för länge.

Med bra demokratisk kontroll skulle det nog gå att öka regeringstiden något, kanske med större möjligheter att få till folkomröstningar angående nyval.

Korporativism

I en representativ demokrati ska de som styr vara valda av folket. Det är grundtanken.

Det kan dock ibland hända att organisationer, med eller utan baktanke, blir mer och mer indragna i det politiska spelet. På så sätt kan en ej vald organisation få en kritisk roll i den politiska makten.

Detta kan t.ex. gälla fackföreningar, stora bolag, sammanslutningar, församlingar och organisationer.

Tendenser till korporativa system uppträder främst i kapitalismens sena stadier. Italien och Tyskland hade under fascismen väl utvecklade korporativa system.

Men även i exempelvis den svenska socialdemokratin finns tendenser till korporativism.

Det skrevs i SOU 2000:1 En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet: "Korporativismen har länge varit ett utmärkande drag för det svenska styrelsesättet, där staten har gett vissa organiserade intressen möjlighet att under institutionaliserade former medverka i den offentliga beslutsprocessen. I anslutning till industrisamhällets konfliktlinjer är det främst löntagarnas och arbetsgivarnas men också böndernas organisationer, som staten har upphöjt till legitima deltagare i det politiska beslutsfattandet."

Det bästa medlet mot ökad korporativism är nog kontroll. Olika instanser kontrollerar på olika vis både sig själva och varandra, och rapporterar då någonting inte verkar skötas på ett helt demokratiskt sätt.

Teknokrati

I likhet med korporativism innebär teknokrati att personer och/eller grupper som inte är folkvalda innehar politisk makt.

Som jag nämnt ovan kritiserade redan Platon demokratin. Han största missnöje var att han tyckte folket var för obildat för att rösta. Han ville i praktiken införa en ren teknokrati, där utbildade experter utövade den politiska makten.

Teknokrati kan dock även förekomma endast som ett mer eller mindre stort inslag i en demokrati.

Detta händer då samhällsfrågor är av ett så komplicerat slag att de valda politikerna har svårt att sätta sig in i dem. De tar då hjälp av experter som på så vis kan få stor makt när besluten ska tas.

Även överdriven teknokrati kan upptäckas och hindras genom den kontrollmakt som olika instanser har gentemot sig själva och varandra.

Plutokrati

Plutokrati kallas ett styrelseskick där det är de rika som har makten.

Även i en nutida demokrati kan rika få för mycket makt att influera den politiska processen.

Denna påverkan kan ske t.ex. genom bidrag, eller t.o.m. mutor, till partier, valkandidater eller den redan valda statsmakten. Bidragen kan vara officiellt helt lagliga men ändå komma att inofficiellt påverka politiken i en viss riktning.

Det kan också vara så att olika hot från de rika kan påverka politiska beslut. Ett exempel vore att den rike hotar med att flytta sitt företag (vilket kan vara en stor tillgång för hela samhället) till annat plats, om inte en viss fråga beslutas enligt den rikes önskemål.

För att komma undan plutokrati kan lagar om bidrags storlek stiftas, mutor kan förklaras olagliga. Hot och påtryckningar som sker i skymundan är svårare att komma till bukt med. Även här får vi nog lita mest till kontrollmakten.

Sammanfattning

De punkter jag ovan diskuterat är några av de problem som demokratin idag brottas med.

Dessa problem kallas av demokrater inte för problem, de kallas istället demokratins *utmaningar*. De ska lösas med än mer fördjupad demokrati.

Andra anser att dessa problem är så allvarliga att vi borde avskaffa demokratin och införa annat styre.

De flesta håller dock med Winston Churchill i det att i brist på någonting bättre är demokrati faktiskt det bästa alternativet vi idag har.

Själva ordet demokrati har idag en nästan heligt positiv status. Människor kan inte tänka sig någonting annat än demokrati. Folk har en överdriven tro på folkets

förmåga att bestämma; de tror nog att det skulle bli bättre om möjligheten fanns till direkt demokrati i varje fråga som ska avgöras. I deras ögon innebär allt annat än demokrati någon form av diktatur.

Samhället skulle nog må bra av att få bort denna fördom mot nya, framtida, styrelseformer som kanske inte är demokratiska i dagens mening. Det skulle då kanske få folk och politiker att börja tänka i nya banor.

Många ser demokrati som ett ideal. Men precis som kommunism inte fungerade i praktiken så kan man inte hoppas på att demokrati som ideal ska fungera. Man måste förstå att människan i sig aldrig kan bli ideal. Därför kan vi inte heller hoppas på att kunna leva i ett idealt samhälle, med ett idealt styrelseskick och ideala friheter.

Jag skulle gärna se att demokratin utvecklades från dagens till att vara mer decentraliserat, med färre partier i riksdagen under en längre tid än fyra år. Jag skulle också gärna se att rösträtten begränsas till dem som är insatta i politiken och att hårdare förbud mot oparlamentariska grupper införs.

Jag avslutar min diskussion med ett citat av Bertrand Russel:

“Det finns inget slutmål för samhällsinstitutionerna; de bästa är de som uppmuntrar till framåtskridande mot andra, som är ännu bättre. Utan strävan till förändring kan människolivet inte förbli gott. Det är inte ett färdigt Utopia vi bör önska oss utan en värld där fantasin och hoppet lever och verkar.”

Källhänvisning

Samhällsboken, av Jan Kieser och Kjell Rydén

Philosophy: The Basics, av Nigel Warburton

Idéhistoriens huvudlinjer, av Gunnar Eriksson och Tore Frängsmyr

The Republic, av Platon

SOU 2000:1 En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet

<http://w1.131.comhem.se/~u13115096/>

<http://www.socialist.nu/>

<http://www.socialism.nu/>

<http://www.regeringen.se/>

<http://www.riksdagen.se/>

<http://www.eycb.coe.int/>

<http://www.wordiq.com/>